

Queralt Solé: «Hi ha por d'afrontar la presència de la guerra i del franquisme en els nostres dies»

Sosté que "caldría donar més visibilitat" a les ferides existents a Barcelona: "La guerra va a ser absolutament present a la ciutat" | Defensa: "La història ha d'arribar a la societat, malgrat que això et comporta molta més feina, més enllà dels articles científics, llibres i grups d'investigació"

La historiadora Queralt Solé, en un acte a Granollers en motiu del 80è. aniversari de l'afusellament del president Lluís Companys. | T.Torrillas/Ajuntament de Granollers.

Sisena entrevista del dossier «Investigadores»

Barcelona, 1976. Doctora en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona (2008) amb una tesi titulada *Les fosses comunes a Catalunya 1936-1939*. Ha participat en nombrosos projectes de recerca sobre polítiques de memòria, el franquisme i la Guerra Civil, però sobretot s'ha centrat en la recerca sobre les fosses comunes, l'exili, la repressió i polítiques de la memòria. És

membre del grup de recerca i anàlisi del món actual (GRANMA), membre del consell de redacció de la *Revista Afers* i la *Revista de Catalunya*, així com jurat del Premi Ferran Soldevila. És professora agregada del Departament d'Història i Arqueologia de la UB i del Màster d'Història Contemporània i Món actual de la UB.

Llibres destacats:

Solé, Q. i Marimon, S. (2019). *La dictadura de pedra*. Ara Llibres.

Solé, Q. (2008). *Els morts clandestins. Les fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. Editorial Afers.

Solé, Q. (2006). *Catalunya, 1939: l'última derrota*. Ara Llibres.

Articles destacats:

Dueñas, O.; Solé, Q. (2014). "El juez Josep Maria Bertran de Quintana (1884-1960): compromiso político y cementerios clandestinos". *Hispania*, 74(246), 151-176. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4736775>

Malgosa, A.; Armentano, N.; Galtés, I.; Jordana, X.; Subirana, M.; Gassiot, E.; ... & Solé, Q. (2010). "La antropología forense al servicio de la justicia y la historia: las fosas de la Guerra Civil". *Cuadernos de medicina forense*, 16(1-2), 65-79.

Solé, Q. (2019). "Pervivencia de las fosas comunes de la guerra civil española en el siglo XXI. Evidencia cultural, particularidad académica". *Historia Contemporánea*, 60. <https://ojs.ehu.eus/index.php/HC/article/view/20312/18696>

Solé, Q. (2013). "L'evolució de la justícia republicana envers els desertors. L'exemple del camp de La Pelosa (Roses)". *Afers, fulls de recerca i pensament*. 28, (75).

Solé, Q. (2009). "Inhumados en el Valle de los Caídos. Los primeros traslados desde la provincia de Madrid". *Hispania Nova: Revista de historia contemporánea*, (9), 9. <http://hispanianova.rediris.es/9/articulos/9a009.pdf>

Solé, Q. (2008). "Soldats perpetuats en l'oblit". *Cercles, Revista d'Història Cultural*, 2008. <https://www.raco.cat/index.php/Cercles/article/view/191269>

Entrevista:

Suposo que vas estudiar Història influïda pel teu pare.

Amb el temps t'adones que fas coses que has viscut a casa. I sí, a casa vaig viure les investigacions del meu pare, com escrivia, la biblioteca que teníem... La meva mare també ha sigut molt important. El seu pare es va exiliar a Mèxic i ella va venir aquí amb 9 anys. A més, quan em van tenir els meus pares eren molt joves. Tenien molt proper el seu propi passat i aquest va formar part de la meva infantesa. Les històries que ens explicaven del franquisme i de l'exili eren molt properes per ells. Jo no ho faig amb els meus fills. No els parlo de quan jo era petita i anava a l'escola. Aquí hi veig una diferència en la transmissió dels records entre generacions. El passat era molt present a casa. El meu avi era un exiliat. El germà del meu pare també, a França. Suposo que d'aquí em ve l'interès pel passat.

Per tant has viscut la història a casa.

Sí, i això suposo que m'ha marcat molt.

Llavors vas decidir estudiar Història a la Universitat.

De fet vaig decidir estudiar Ciències Polítiques a la UAB. Però la presentació a la que vaig anar no

va convèncer. Ens van dir que com a molt podíem ser ambaixadors. No era el que m'esperava, perquè jo entenia que m'havia de servir per estudiar el marc en el que ens movem com a societat. I llavors em vaig dir que faria Història. De fet, no sabia massa quin camí havia de seguir. Ho veig també en molta gent que avui ha d'escollir en un moment que potser hi arriba immadura. A vegades l'encerten i a vegades no. Canvien de carrera, ho deixen... Potser si hagués mirat més hauria triat una altra cosa. Però vaig tirar cap a la Història.

Pensem.cat és un projecte de la Fundació Congrés de Cultura Catalana.

Si creus que l'existència d'aquesta revista de difusió de la recerca universitària i el coneixement acadèmic és útil i vols contribuir a fer-la sostenible...

...associa't a la Fundació!

Quan estudiaves hi havia poques dones als estudis d'Història, com ara?

Sí, jo crec que sí. Però tinc la sensació que n'hi havia més que ara. També eren classes més massificades, de cent alumnes. Però ara miro els alumnes i només hi veig set noies enmig d'una classe de cinquanta o seixanta. De vegades aplico discriminació positiva amb les noies quan faig sortir algú a la pissarra. En canvi, a Arqueologia hi ha moltes noies. És a Història Contemporània on n'hi ha menys

Per què creus que passa això?

No ho sé, s'hauria d'estudiar. Però el que sí que hem observat aquest curs és que ha augmentat la matrícula al Grau d'Història. Potser s'està començant a valorar més perquè la figura social de l'historiador té més pes. O potser és que estudien Història esperant fer un màster especialitzat després. D'altra banda, aquest curs tenim tres becàries al departament i només un becari.

En el teu cas, quins han estat els referents en la investigació històrica?

Hi ha Joan Villarroja, Josep Termes... En l'àmbit internacional, he de parlar de Philippe Ariès, George Mosse, Pierre Nora, que han fet una història que ha tendit cap a la interdisciplinarietat, cap a fer estudis històrico-culturals, que han tingut en compte la materialitat de la història i l'evolució del pensament. De tota manera, no sé fins a quin punt avui es pot parlar de referents concrets, perquè al final acabes prenent nota de coses que publiquen col·legues d'aquí i d'allà. Hi ha molta producció.

«Les possibilitats d'estudi d'un mateix tema des de diferents disciplines són molt àmplies»

Però et situaries en algun corrent historiogràfic?

Jo crec que estem en un aprenentatge continu. Sí que parteixo d'un corrent més positivista per anar cap a un corrent d'estudis culturals. I després cap a la interdisciplinarietat, malgrat que la meva base és la documentació històrica. En la qüestió de les fosses he treballat amb arqueòlegs, antropòlegs, sociòlegs, periodistes, forenses, antropòlegs forenses. Aquesta experiència m'ha fet veure que les possibilitats d'estudi d'un mateix tema des de diferents disciplines són molt àmplies. Això m'ha marcat i és una cosa que tinc en compte en qualsevol tema que abordo per investigar. Ara miro què s'ha tractat sobre aquell tema des de les diferents disciplines, no només la història. Per exemple, en el treball que he fet sobre el Valle de los Caídos: si no mires més enllà de l'estudi històric hi ha coses que no pots entendre. Per exemple, els aspectes arquitectònics, que són molt

importants. O el seu significat en el marc de la història de l'art, o pel que fa a la geografia o la literatura. És a dir, jo he consultat moltes fonts per a poder analitzar tot això. Més que un corrent, defenso absolutament la interdisciplinarietat partint de la base històrica.

I encara podríem afegir-hi el món audiovisual en la vessant de la divulgació. Quina relació creus que manteniu els historiadors com a científics amb aquesta vessant més popular de la història?

De fet, el món audiovisual, els documentals, les pel·lícules? arriben més a la gent que nosaltres, això és indiscutible. I es nota molt quan els periodistes o els documentalistes que hi ha al darrera han escoltat els historiadors i es nota quan no ho han fet. Però en canvi, hi ha periodistes que et fan una entrevista de dues o tres hores, i això ho hem parlat amb els col·legues, i d'allà en treuen tot el guió del que volen fer. És a dir, no hi ha hagut un treball propi de documentació. En canvi hi ha periodistes que venen molt preparats i saben molt bé quins dubtes tenen, com volen que els els complementis, què volen discutir amb tu, què és el que no tenen clar, etc. En aquest sentit, sí que és interessant el treball conjunt per arribar a la gent, perquè jo crec que la funció social de l'historiador és una cosa bàsica. Hi ha gent que pensa que no, hi ha historiadors que pensen que la història s'ha de quedar a l'Acadèmia. Per mi no, jo crec que la història ha d'arribar a la societat, malgrat que això et comporta molta més feina. Fer articles científics i no moure's de fer llibres i dels grups d'investigació i tot el que això comporta no exigeix tanta feina, com ho és haver de fer, a més a més d'això, articles divulgatius, conferències, etc. Però per mi és una funció importantíssima la de divulgació. És una militància social.

[noticiadiariambautor]93/159[/noticiadiariambautor]

Parlant de la carrera professional, com arribes a investigar sobre la Guerra Civil, la dictadura, les fosses...?

Una mica per casualitat. Jo estava treballant a la Generalitat, al Departament de Presidència, al punt d'atenció als ex-presos polítics, i va tenir lloc l'obertura d'una fossa comuna l'any 2000. Llavors es va començar a rebre trucades de gent que tenia els seus parents, pares, avis, etc. desapareguts, sobretot desapareguts al front. I que pensaven que podien ser en una fossa comuna. Jo treballava amb la Gemma Simon, que ara és al Memorial Democràtic, i aleshores depenia de Presidència de la Generalitat, concretament de Francesc Homs. I va ser ell que va dir que calia fer un informe sobre aquest tema per saber què passava. I em van encarregar que fes jo aquest informe inicial.

Això quin any era?

Això era el 2003. El 2004 vam passar a dependre d'Apel·les Carod Rovira, que va impulsar el decret per a l'obertura de fosses. La primera es va obrir a Prats de Lluçanès. Un cop creat el Memorial Democràtic, la Maria Jesús Bono va assumir el tema i es va obrir la segona fossa, però ja era el 2008 i jo en paral·lel havia fet la meva recerca i havia escrit la meva tesi. Finalment, es va veure que s'havia de fer una llei de fosses.

Per tant, en aquest tema tots els governs i partits hi ha estat implicats.

Tots, més tard o més d'hora. En la Llei de fosses l'any 2009, per exemple, només els 14 diputats del PP van votar-hi en contra i els tres de Ciutadans es van abstenir, però l'any 2016 tots els partits amb representació al Parlament van votar condemnant el franquisme. Però tot allò relacionat amb les fosses, després de l'aprovació de la Llei el 2009, va quedar molt aturat, fins que el va reactivar en Raül Romeva. Crec que era un tema que feia respecte.

Per tant, les fosses són el teu tema d'interès en la recerca històrica. Com la repressió franquista en general.

Més que les fosses, el llegat. Les fosses són el meu punt de partida, però després sí que m'interessa sobretot el llegat del franquisme i la Guerra Civil. Per exemple, hi ha una petita línia d'investigació en el qual tinc alguna cosa publicada sobre l'anàlisi dels impactes de bombardeigs que encara són visibles a moltes poblacions catalanes. La presència de la guerra i del franquisme en els nostres dies és un tema que m'interessa moltíssim.

És un tema que tenim present, però?

Crec que és un tema que fa por. No saben afrontar-ho. A Barcelona s'ha treballat només a través dels refugis, per exemple, quan hi hauria tant a explicar i ensenyar! Caldria treballar-ho més, donar-li més visibilitat. Per exemple, el monument als morts pels bombardejos que hi ha davant del Coliseu passa molt desapercebut. La sensació és que més enllà dels refugis i del que podem fer amb un discurs poc complet, no hi ha res més. I la guerra va a ser absolutament present a la ciutat. No solament pels bombardejos. Què va passar al Port, a Montjuïc, a la Rabassada, a les 'txeques'... S'han analitzat dues restes que han aparegut en una txeca al nord de Barcelona que són dues persones que segurament van ser víctimes d'una purga interna cap a persones de l'Europa de l'Est entre revolucionaris de la rereguarda. És un tema que ha aparegut poquíssim als mitjans.

«S'està adquirint un gran coneixement sobre les fosses que caldria explicar»

I pel que fa a la recerca sobre les fosses, en quin punt estem? Estem a l'inici, a la meitat de la feina, al final?

Jo crec que encara falta molta feina, tot i que s'ha avançat moltíssim. Però falta molta feina en dos sentits. Una es la feina tangible d'exhumar i treure l'ADN de les restes i dels familiars. I en això hi ha molta feina a fer, perquè hi ha moltes fosses. En un altre sentit, cal ser conscient que s'ha d'anar més enllà d'aquesta feina tangible. És a dir, és fonamental que els familiars que estan buscant els seus desapareguts puguin treure els morts de la situació indigna en què es troben. Però després, tot això ha de servir per fer conèixer a la gent que va haver-hi una guerra, que va haver-hi uns morts, com van morir, etc. La Generalitat ha fet un concurs públic cap a empreses perquè s'exhumin i es treguin les mostres de la gent que hi ha a les fosses, però s'hauria d'haver destinat un apartat del pressupost per treballar aquesta qüestió des de la recerca, amb la voluntat de publicar aquest coneixement. S'està adquirint un gran coneixement sobre les fosses que caldria explicar en congressos internacionals d'història, d'antropologia física, etc.

Se n'extreu un coneixement important, doncs?

Oi tant. S'hauria de publicar tot aquest coneixement, s'hauria de publicar tot el que s'està fent. No només com un informe tècnic que es queda en un PDF a la web. Per exemple, Andalusia treu cada any un llibre amb fotografies i un resum de tot el que s'ha exhumat de les fosses. Per què no ho fem aquí? L'Estat també ha tret un llibre sobre el que s'ha fet a les fosses tots aquests anys. Hi ha un corpus de coneixement que s'ha de treballar, publicar i donar a conèixer. I això ens falta i és el que quedaria, perquè les xifres no quedaran sense context. Amb les xifres només sabrem que l'any 2017 es van obrir no sé quantes fosses i es van treure no sé quantes restes i se'n van identificar dues. I què? Qui eren? Què va passar? Com ho rep la societat, això? Per exemple, ara s'ha obert una de les poques fosses de civils que hi ha, al Pallars Sobirà. Sabem si està comportant alguna reacció per part de la població? Penso que ens estem quedant amb la immediatesa. Falta promoure la investigació.

«Fins i tot el mateix Rajoy negava que hi haguessin fosses»

A nivell espanyol s'ha avançat en aquest tema?

Ha costat moltíssim i ha sigut a batzegades. La Llei de 2007 va ser un primer pas. Però ha calgut esperar un altre govern del PSOE perquè es reprengués. El PP no en vol sentir res. Fins i tot el mateix Rajoy negava que hi haguessin fosses. Ara s'ha proposat la Llei de Memòria Democràtica, que conté coses que ja veus que no podran ser. És una declaració d'intencions, però en tot cas s'ha de llegir positivament. És molt positiu. Respecte del Valle de Los Caídos, per exemple, es diu clarament que s'aboleixen totes les lleis i els decrets que s'haguessin fet fins ara i que allò passa a ser un lloc civil, i que la comunitat dels monjos surt del Valle de los Caídos. I això és molt important, perquè fins ara hi havia la permanència del nacional-catolicisme en el Valle de los Caídos. Quedarà el monument, tindrem la permanència de la creu. I tard o d'hora aquella creu desapareixerà.

I a nivell europeu hi ha alguna situació comparable al que passa aquí amb les fosses, en altres conflictes que hi ha hagut a Europa?

Sí, de fet existeixen moltes comparacions, i de fet en tots aquestes anys ha nascut un terme que es diu *Forensic turn*, el 'gir forense'. En castellà li diuen 'Giro Forense'. Es denomina així una sèrie d'estudis interdisciplinars en els quals hi ha historiadors, antropòlegs físics, antropòlegs socials, politòlegs, etc. i que treballen sobre l'exhumació de fosses de les guerres: la Primera Guerra Mundial, la Segona, la Guerra dels Balcans, etc. A tot el món, també a Sudamèrica. Tot aquest treball està comportant altres lectures del passat, que són complementàries del que ja se sabia. Aquí per exemple es va exhumar Martí l'Humà, el General Prim; Cervantes a Madrid...

I això aporta noves dades a la recerca històrica?

És clar, de cop i volta tens més possibilitats d'investigació. És a dir, a través de les seccions forenses o d'antropologia òssia molta més informació, que fins ara només tenies a nivell documental. I a més, resulta que té una incidència social. La feina de l'historiador normalment és solitària, treballant a l'arxiu, o si vols parlant amb gent. Però totes aquestes relacionades amb l'exhumació tenen un vessant més públic, la premsa hi té més interès perquè hi ha evidències molt tangibles i visualitzables. Llavors el que està passant és que a França es troben fosses, als Balcans s'estan continuant obrint fosses? És a dir, a molts llocs s'estan obrint fosses. La diferència és si s'hi impliquen els poders polítics, com ho rep la societat, etc. No és el mateix una Guerra Mundial que una Guerra Civil. Però és cert que s'està vivint un període d'exhumacions i d'anàlisi de restes òssies des del tombant del segle XX al XXI.

També et pot interessar:

[noticiadiariambautor]93/179[/noticiadiariambautor]

[noticiadiariambautor]93/175[/noticiadiariambautor]

[noticiadiariambautor]93/173[/noticiadiariambautor]

[noticiadiariambautor]93/171[/noticiadiariambautor]

[noticiadiariambautor]93/164[/noticiadiariambautor]